

Gravmindet - en hyldest til livet

Af Per Ahlmann, keramikker

Set fra kunsthåndværkerens synsvinkel bør gravmindet opfattes som et stykke brugskunst, og derfor blive til ud fra æstetiske og funktionelle kriterier. I det følgende vil jeg fortælle om hvordan og hvorfor, jeg som keramikker arbejder med netop dette emne.

På en rejse til Portugal i 1992 besøgte jeg en af de større kirkegårde i Porto, og selvom jeg ikke kendte meget til den historiske baggrund, var det overvældende at opleve den sydlandske monumentkultur. Utallige smukt forarbejdede marmorfigurer stod side om side med excentriske menneskers ekspressive og moderne gravmonumenter. Dette udtryk for mangfoldighed, kombineret med den udbredte tradition for at portrættere de afdøde på porcelænsplader, lagde kimen til ideen om det personlige keramiske gravminde.

Portugisisk gravsten med portræt.

Foto: Per Ahlmann

Kultursammenstød oplevet på en kirkegård i Ponto.
Foto: Per Ahlmann

Nu 8 år senere er dette blevet en vigtig del af mit arbejde, men det hele begyndte dog først at tage form som mit afgangsprøveprojekt på Kunsthåndværkerskolen i Kolding i 1994.

Under den indledende research opdagede jeg til min overraskelse og glæde, at der 5 år tidligere havde været afholdt en konkurrence om nye gravmindeformer, og i den forbindelse udgivet en bog - "Nye gravminder." Overrasket fordi jeg følte, at grundlaget for mit projekt måske var forsvundet, men glæde da jeg indså, at det jo bekræftede behovet for nytænkning. Ved at studere bogen fandt jeg ud af, at rammerne for mit projekt måtte være andre end økonomiske og konceptuelle. På det form og udtryksmæssige plan skulle alt være tilladt, men ikke uforklarligt. Min projektformulering fik følgende ordlyd:

"Det Metaforiske Mindesmærke"

"Det Metaforiske Mindesmærke" er en kommentar til de traditionelle, men efterhånden noget fremmedgjorte værdier vedrørende begravelsesritualet og gravstedets betydning. Det

er min opfattelse, at der form -og udtryksmæssigt foregår en temmelig kedelig og uinteressant ensretning indenfor området. Mit bud på et alternativ til denne udvikling tager udgangspunkt i mangfoldigheden blandt mennesker og sætter fokus på den enkeltes personlighed - (holdninger, idealer, særpræg, følelser o.l.)

Resultatet vil være 4 "mindesmærker" i størrelsesforholdet 1:3, og ét i fuld størrelse.

Desuden vil der til hvert eksempel foreligge skriftligt materiale, der tydeligt beskriver baggrunden for det endelige udseende.

Det er vigtigt, at det enkelte "mindesmærke" indeholder kvaliteter, der klart forholder sig til den afdøde og dermed de pårørende, men samtidig har værdi som selvstændigt objekt/skulptur.

De fem "personligheder" der skal danne det inspirationsmæssige grundlag, vil være:

- en kendt nulevende kvinde (Research ved interview og offentlig tilgængeligt materiale).
- en ukendt nulevende kvinde (Research ved interview).
- en ukendt nulevede mand (Research ved interview).
- en ukendt afdød mand (Research via offentlige arkiver).
- mig selv.

Der foretages interview og samtidig indsamles eventuel materiale, som f.eks. fotografier, personlige genstande, favorit musik og litteratur. De indsamlede fakta komprimeres til

"Den trygge som vil kæmpe". En del af mit afgangspjekt. Keramik og rustfrit stål.

Foto: Per Ahlmann

nogle få begreber eller ord, som derefter omfortolkes til skitser og tredimensionelle modeller.

Jeg finder det oplagt, at tage afsæt i keramikens umiddelbare muligheder for at forny områdets form og farvesprog. Derudover er der for så vidt ingen materiale-mæssige begrænsninger, dog tages der hensyn til krav om holdbarhed og vejrbestandighed. På områder udenfor min faglige kompetence opsøges fagkyndig bistand.

I dag som dengang drejer det sig om at gøre gravminerne personlige. Måske er det en romantisk forestilling, men jeg tror, at standardiseringen, som har domineret området i mange år, medvirker til, at vi mister nogle væsentlige værdier. Det som underkastes rendyrket funktion, og er blottet for fantasi og skønhed, er svært for de fleste mennesker at tage til sig.

Vælger man et gravsted med gravminde i stedet for den anonyme begravelse, har man indirekte givet gravmindet en særlig betydning, som beror på følelsen af samhørighed med tingen. At skabe et vedkommende gravminde tager afsæt i denne følelse.

En del af de pårørende, som bestiller et personligt gravminde, fortæller, at gravmindet får en følelsesmæssig værdi, alene ved at de kan følge tilblivelsen fra de første skitser til det færdige resultat. Enkelte har eksempelvis valgt selv at indridse inskriptionen direkte i leret. Mange vil sikkert gerne have sig dette frabedt, i en tilstand af sorg og fortvivlelse. Det kan være forbundet med en vis utryghed at vælge utraditionelt, og kræver i det hele taget en god portion mod og vilje. Men fornemmelsen af at handle og forholde sig til noget praktisk, kan være en hjælp mod fortrængning, og i sidste ende have betydning for forholdet til gravstedet.

Denne tætte, nærmest intime, kontakt jeg har med de pårørende, kan til tider være svær at håndtere, men til gengæld kræver situationen en særlig grad af gensidig ærlighed og respekt, som giver noget værdifuldt tilbage til mig.

Ser man på gravmindet som et skulpturelt monument, har det en særlig dimension. Det skal kommunikere et budskab, som ikke kun udspringer fra kunstnerens egen opfattelse af verden, men også virke som minde om en bestemt begivenhed eller person. Sagt lidt firkantet skal gravmindets formsprog være kunstnerens,

mens indholdet, den primære fortælling skal tale indforstået til de efterladte. Denne blanding af kunst og funktion giver gravmindet mening, som alle andre brugsting, ved at opfylde et behov på en smuk og interessant måde.

Gravmindet opleves forskelligt, alt efter om man er slægtning eller en tilfældig besøgende på kirkegårdsvandring. De symboler man tidligere anvendte for at understrege en persons særlige egenskaber eller interesser, er gået af mode. Tabet af disse indforståede tegn som kommunikationsredskab, har gjort monumentkulturen fattigere. Symbolets værdi som repræsentant for en kompleks historie er interessant. Det spændende for mig er at integrere symbolik i gravmindets formgivning på en nutidig måde. Når det lykkes, kender de pårørende både fortællingens store sammenhæng og detaljernes "rigtige" fortolkningsmuligheder. Den tilfældigt forbigående ledes "kun" på vej til en fornemmelse.

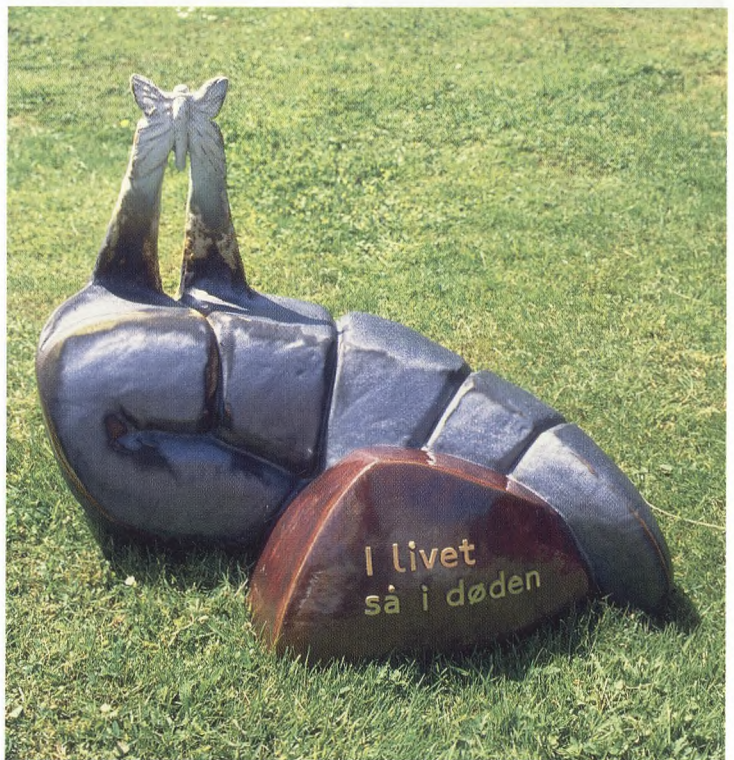

Eksempel på skrift som er ridset direkte i leret. Keramik.

Foto: Per Ahlmann

Kirkegården er de dødes have. "I døden er alle lige," siger man. Ja, men kun hvis vi mindes de døde som døde - ikke som levende. Lighedstanken er smuk, men smukkeste set i lyset af kulturelle og individuelle forskelle - det enkelte menneske defineret som individ i forhold til menneskeheden. Jeg savner ikke tidligere tiders pompøse og ofte prætentiose gravmonumenter, men ønsker man noget andet end endeløse rækker af "skilte," skal der indhold til. Det enkelte menneske har sin historie, og hvad enten den beretter om en triviel tilværelse, eller et liv fyldt med store bedrifter, er der næste altid noget særligt at fortælle.

Jeg tilhører en rodløs generation, som er vokset op under antiautoritære former i 70'erne - og mit barndomshjem var nærmeste nabo til Lemvig Kirkegård. Måske netop derfor er hele den verden, som kirkegården repræsenterer, på samme tid dragende og fremmed for mig. Jeg sætter stor pris på tradition som et værn imod kaos, og gravstedernes beretning om slægternes kontinuitet. Omvendt generer det mig med for megen orden, og fornemmelsen af at de afdøde for sidste gang er blevet "parkeret."

"Sommerfugl og rød kærlighed". Keramik med bronzebogstaver.

Foto: Per Ahlmann

Drivkraften bag mit faglige engagement må være trangen til at skabe. Keramikken stiftede jeg bekendtskab med på Holstebro Højskole i 1985. På omtrent samme tidspunkt grundlagde min daværende keramiklærer, Esben Lyngsaa Madsen, i forbindelse med en keramisk udsmykningsopgave for kunstneren Bjørn Nørgaard, det sted som i dag hedder Tommerup Keramiske Værksted, beliggende på Fyn. Stedet har udviklet sig til at være vigtigt for mange danske og udenlandske kunstnere, når de skal lave keramik i stor skala. Jeg blev ansat som den første medarbejder, og lærte igennem to år en masse om faget, inden jeg begyndte min uddannelse i Kolding.

Der findes ingen opskrift på, hvordan et personligt gravminde skal udføres, men hvis man vedtager, at intuition er summen af erfaringer, er intuition et vigtigt element. Jeg har dog en vis form for fremgangsmåde. En indledende samtale fører til en tredimensional skitse i ler, som derefter danner udgangspunkt for selve gravmindet. Det er vigtigt for hele forløbet, at den grundlæggende idé fra begyndelsen er god. Efter samtalen med de pårørende, begynder jeg, ud fra mine notater, en slags brainstorm, hvor jeg ukritisk tegner små skitser,

Detalje af gravsten i granit
med keramisk kors.
Foto: Per Ahlmann

og nedfælder ord og begreber som falder mig ind. Ofte er det en form for renselsesproces, hvor jeg frigør mig fra gamle ideer og billeder, men det gælder bare om at få noget på papiret. Næste dag ser jeg på optegnelserne med friske øjne og arbejder videre med de bedste tanker. Det er ikke sjældent, at jeg i denne fase laver en "fejl," som senere viser sig at indeholde en del af løsningen.

Alle materialer har sine begrænsninger - også leret. Derfor skal jeg allerede tænke over fremstillingsmetoden, når jeg udarbejder skitsen, hvilket ofte får indflydelse på selve udtrykket. Man kan sige, at der er et tidspunkt under den kreative proces, hvor fantasien smelter sammen med håndværket. Næste skridt er mest håndværk og konstruktion. Den mest enkle metode er "pølseteknikken" som de fleste måske husker fra barndommens leg med ler. Denne teknik er forholdsvis hurtig og velegnet til mange typer formgivning. Er formen mere kompliceret, kan det være en fordel at lave en "kvætseform," som er en gipsafstøbning af en massiv model, hvori man trykker leret ud som en skal. Metoden er mere omstændig, men har den betydelige fordel, at man hurtigt kan lave en ny kopi, hvis uheldet er ude. Man kan også lave en mindre serie i den samme form.

"Kvætseform" i gips. Her ses den ene halvdel af et gravminde på Roskilde Kirkegård.

Foto: Per Ahlmann

Ler består grundlæggende af klippe, som er blevet ned-

brudt af mange millioner års naturpåvirkning, for til sidst at forstøve til fine små partikler. Jeg bruger et ler, som er tilsat knust højtbrændt ler (charmotte), hvilket gør leret stærkt og modstandsdygtigt overfor vind og vejr. Gravminderne er brændt i en keramikovn til ca. 1260 grader. Ved denne høje temperatur bliver lerets konsistens som smør, det sintre, hvilket betyder at partiklerne fortættes. Leret kan derefter ikke suge vand til sig, og er dermed frostsikkert. Det er også ved toptemperatur at glasuren smelter ud og går i forbindelse med leret.

Glasurerne er en videnskab for sig. Hver keramik har sine egne metoder og favoritter. Man kan købe færdig blandede glasurer, hvor man bare skal tilsætte vand, men jeg foretrækker at sammensætte mine egne, for derved at kunne justere farven og karakteren præcis til den enkelte ting.

Inskription er en væsentlig del af gravmindet. Derfor har jeg udviklet forskellige teknikker som gør det relativt nemt at overføre de mange hundrede skrifttyper, som i dag er tilgængelige med computerteknologi. Det er især smukt at lave fremstående bogstaver og tal, som en integreret del af gravmindet, især når glasuren smelter ud over. Skal gravmindet kunne tilføres navne efterhånden, er der mulighed for at sandblæse efter en gum-miskabelon.

Gravminde med inskriptionen: "Ikke af brød alene".

Keramik.

Foto: Per Ahlmann

Sideløbende med de mere unikke og private gravminder, har jeg været heldig også at blive involveret i projekter af en lidt anden karakter. I forbindelse med en udstilling af keramiske gravminder på Bispebjerg Kirkegård i 1998, blev jeg kontaktet af Hårlev menighedsråd med henblik på at lave en udsmykning til kirkegårdens urnefællesgrav. Selvom det på sin vis står i modsætning til "det personlige," er jeg i dag utrolig glad for projektet. Monumentet som består af både granit og keramik, er nu taget i brug af gravstedets besøgende, som det sted hvor man mindes og nedlægger medbragte blomster.

En anden spændende opgave er et igangværende samarbejde med Roskilde Kirkegårde. På baggrund af den popularitet som den fælles mindehave på kirkegården har opnået, har jeg udført et supplerende forslag. Det drejer sig om en mindre serie keramiske gravminder,

Keramisk gravminde hvor inskriptionens placering er en integreret del af formgivningen.

Foto: Per Ahlmann

som skal kunne tilbydes i forbindelse med et vedligeholdelsesfrit gravsted. En udskiftelige keramikplade, som er de pårørendes ejendom, kan tilføres inskription ved brug af sandblæsningsteknik.

Udgangspunktet er et areal beregnet for højst 8 gravsteder. Området skal kunne opleves som en helhed, hvor gravmindernes form og farve, samt deres indbyrdes placering indgår som et vigtigt element. Selvom gravmindernes ydre form er den samme, vil de på grund af varierende reliefudsmykninger og glasurfarver fremstå som individuelle. Som inspiration har jeg valgt et, i denne sammenhæng, velkendt tema - vand, samt begreber og symbolik som knytter sig dertil. Eksempelvis gravmindets bådform - Fartøjet som bærer af livet på den sidste rejse.

Jeg har valgt overskriften "Gravmindet - en hyldest til

Monumentet ved urnefællesgrav i Hårlev. Keramik og granit.

Foto: Per Ahlmann

livet," fordi den meget præcist beskriver det i mit arbejde som er væsentligt for mig. På den ene side repræsenterer gravmindet det absolutte - døden, og på den anden side, ved at markere det fysiske sted, hvor de jordiske rester indgår i naturens kredsløb, - evigheden. Er gravmindet vellykket, vil det paradoksalt nok sløre sin umiddelbare funktion som det konkrete bevis på den uundgåelige død, og i stedet frembringe en fornemmelse af eksistens - at være levende.

Man kan opfatte kirkegården og de enkelte gravminders formgivning, som en refleksion af samfundets struktur. En skildring af fremherskende normer og værdier igennem tiderne. Men kirkegården er jo også en konkret del af den virkelighed, vi lever i nu og her, og det store spørgsmål er så, hvordan fremtidens gravminder vil forholde sig til sin samtid!

Udfra den betragtning, håber jeg at mit arbejde, måske vil føre til at kirkegårdens brugere, ved at være bevidste om deres valg, indirekte får indflydelse på udviklingen.

Det må være, hvad kultur handler om.

Keramisk gravminde med udskiftelig navneplade udviklet i samarbejde med Roskilde Kirkegårde.

Foto: Per Ahlmann

